

dr hab. Maria Chantry, prof. UWr
Instytut Studiów Klasycznych, Śródziemnomorskich i Orientalnych
Uniwersytet Wrocławski
maria.chantry@uwr.edu.pl

Wrocław, 16.02.2024

Recenzja osiągnięć Pana dr. Michała Czerenkiewicza
ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych
w dyscyplinie: *literaturoznawstwo*,
wykonana na zlecenie Pani prof. dr hab. Anny Czabanowskiej-Wróbel,
Przewodniczącej Rady Naukowej Dyscypliny *Literaturoznawstwo*
Uniwersytetu Jagiellońskiego

1

Pan doktor Michał Czerenkiewicz jest absolwentem filologii klasycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Studiów podyplomowych z historii i wiedzy o społeczeństwie na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa uzyskał w 2014 roku na podstawie dysertacji: „Panegiryk, panegiryzm i panegiryczność w łacińskiej twórczości Szymona Starowolskiego”, napisanej pod kierunkiem Pana prof. dr. hab. Andrzeja Borowskiego.

W latach 2011 – 2017 był zatrudniony jako bibliotekarz w Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej. W latach 2017 – 2020, w ramach projektu badawczego, pracował w Katedrze Edytorstwa i Nauk Pomocniczych Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie obecnie jest zatrudniony na stanowisku adiunkta.

2

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, Doktor Michał Czerenkiewicz wskazał monografię: „Oficyna Schedlów. W świecie drukowanej książki XVII i początków XVIII wieku”, Kraków:

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2023 („Terminus”, Bibliotheca Classica, seria 2, nr 9; recenzenci wydawniczy: dr hab. Justyna Kiliańczyk-Zięba, prof. UJ; prof. dr hab. Mikołaj Szymański).

Monografia przedstawia działalność typograficzną oraz repertuar wydawniczy słynnej drukarni krakowskiej, oficyny Schedlów, która rozpoczęła pracę w 1639 roku. Impulsem do podjęcia prac nad działalnością tej właśnie oficyny było niezwykle cenne odkrycie przez Habilitanta siedemnastowiecznych odpisów listów adresowanych do Krzysztofa Schedla starszego. Odpisy te znajdowały się w *Museum Plantin Moretus* w Antwerpii. Do bliższego zajęcia się działalnością tej drukarni skłoniły Habilitanta także związki z tą właśnie oficyną Szymona Starowolskiego, autora, któremu poświęcona była jego rozprawa doktorska. Również istotne było doświadczenie Doktora Czerenkiewicza zdobyte w Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej, gdzie miał okazję pracować z przechowywanymi tam wybranymi egzemplarzami druków z oficyny Schedlów.

Dużą zaletą monografii jest uwzględnienie wielu różnorodnych aspektów działalności wydawniczej Schedlów, które Autor analizuje dobierając adekwatne metody badawcze. Dwa pierwsze rozdziały książki mają charakter wstępny i wyjaśniają założenia metodologiczne oraz referują aktualny stan badań. W rozdziale trzecim zostają ustalone dane biograficzne założyciela oficyny, Krzysztofa Schedla oraz jego współpracowników i następców. Autor stosuje między innymi metodę analizy prozopograficznej, dzięki której udaje mu się ustalić nowe dane faktograficzne odnoszące się do rodziny krakowskich drukarzy. W rozdziale tym zostaje przedstawiona nieznana wcześniej a odkryta przez Habilitanta (o czym była wcześniej mowa) korespondencja Krzysztofa Schedla starszego z Baltazarem II Moretusem.

Czwarty rozdział książki przedstawia gatunki oraz tematy podejmowane w działalności wydawniczej Schedlów, a także ich zróżnicowanie językowe. W repertuarze wydawniczym dominują druki należące do literatury okolicznościowej i religijnej, napisane zarówno w języku polskim, jak i łacińskim. Autor omawia poszczególne gatunki (np. panegiryki, kazania, utwory hagiograficzne). Następnie, w drugiej części rozdziału, klasyfikuje różnego rodzaju druki należące do piśmiennictwa naukowego i użytkowego (np. dysertacje akademickie czy kalendarze).

W rozdziale piątym ujęta jest kwestia czytelnika projektowanego oraz realnego. Na podstawie analizy tekstów i powiązanych z nimi herbów oraz listów dedykacyjnych, Autor określa kręgi odbiorców konkretnych utworów. W kolejnym rozdziale poruszony jest bardzo frapujący problem cenzury druków, Autor wyjaśnia mechanizmy kierujące cenzurą i

porównuje pod tym względem sytuację w oficynie Schedlów z innymi drukarniami. Następny rozdział, siódmy, poświęcony jest typografii i materiałowi ikonograficznemu. Autor skupia się na wielu aspektach wizualnych druków, np. zajmuje się sygnetem drukarskim Schedlów i dochodzi do interesującego odkrycia genezy tego znaku związanej z twórczością Jakuba Typotiusa oraz Silvestra Pietrasanty. W sposób bardzo precyzyjny Habilitant analizuje również mieszczański znak rodowy Schedlów oraz zajmuje się różnymi elementami typograficznymi tej oficyny (np. inicjały, finaliki i winiety). Na wybranych przykładach zostały też omówione frontyspisy oraz elementy ilustracyjne. Przedstawiony materiał jest bardzo bogaty i jednocześnie dobrze uporządkowany i dokładnie zilustrowany.

Oryginalnym przedsięwzięciem jest analiza znaczeniowo-funkcjonalna formuł określających rok wydania dzieła, którą Autor przeprowadza w kolejnym rozdziale, prezentując i dokumentując pomysłowość twórców w tworzeniu tego rodzaju zapisów, zwykle o charakterze panegirycznym.

Charakter nowatorski ma rozdział dziewiąty, w którym Autor proponuje koncepcję „uobecnienia drukarza”, adaptując do badań nad dawną książką ideę Juliusza Domańskiego o „uobecnieniu autora”, zawartą w pracy *Tekst jako uobecnienie. Szkic z dziejów myśli o piśmie i książce* (2018). Drukarz staje się więc nie tylko jednym z głównych twórców książki jako materialnego nośnika treści, lecz także osobą, która zaznacza swoją obecność w dziele i wchodzi w dialog z odbiorcą. Habilitant analizuje różne formy „uobecnienia drukarza” w repertuarze wydawniczym Schedlów, np.: teksty impresora adresowane do protektorów czy innych odbiorców utworu, marginalia, korekty pomyłek, a także próby poetyckie.

Ostatni rozdział skupia się przede wszystkim na wizerunku książki w wybranych drukach Schedlów. Habilitant analizuje zarówno ikonograficzne przedstawienia książki na miedziorytowych rycinach, jak i znajdujące się na kartach druków wybrane wypowiedzi autorów na temat książek. Interesujący jest wniosek, że książka odgrywa często rolę metonimicznego znaku oddającego pozytywne postrzeżenie danej postaci.

Powstanie tak obszernej i wieloaspektowej monografii było możliwe dzięki cennemu połączeniu różnorodnych kompetencji jej Autora. Habilitant traktuje oficynę wydawniczą jako niezwykle istotną instytucję życia społecznego i na ukazujące się w niej druki patrzy z wielu perspektyw. Jego badania obejmują różne dziedziny: historię książki, historię literatury, w tym literatury staropolskiej i nowołacińskiej, socjologię literatury, filozofię i typografię.

Dodać trzeba, że monografia została poprzedzona imponującą kwerendą biblioteczną w około czterdziestu bibliotekach oraz innych instytucjach kultury. Zastosowanie metody bibliograficznej pozwoliło na istotne zwiększenie znanej do tej pory liczby druków z oficyny

Schedlów (z 658 czy 675 do co najmniej 776). Dzięki tak szerokiej kwerendzie i dotarciu do nienotowanych wcześniej druków wydanych przez Schedlów, Autor mógł zaproponować pewne nowe ustalenia. Jak sam podkreśla w Autoreferacie: „na podstawie analizy typograficznej ustalona została przynależność do repertuaru wydawniczego Schedlów kilku tzw. anonimów wydawniczych, jak również rozrózniono niewyszczególniane dotychczas w bibliografiach, katalogach i bazach warianty znanych edycji. W kilku wypadkach zmieniona została również datacja wydań.” W rezultacie, dzięki analizie tak bogatego materiału i zastosowaniu różnych metod badawczych, otrzymujemy bardzo wartościową, nowatorską i interdyscyplinarną monografię.

3

Pozostały dorobek naukowy Doktora Czerenkiewicza jest bogaty i urozmaicony. Po uzyskaniu stopnia doktora opublikował osiem rozdziałów w monografiach zbiorowych oraz osiem artykułów w czasopismach (także zagranicznych).

W pracach Habilitanta można zauważyć pewne kręgi tematyczne. I tak na przykład rozwinięciem i uzupełnieniem zagadnień poruszanych w monografii o oficynie Schedlów jest seria artykułów dotyczących różnych aspektów działalności wydawniczej tej drukarni. Jedną z publikacji jest tekst *Neo-Latin Hispanica, Acknowledged in the 17th Century Cracovian Print Culture (As Exemplified by the Schedels' Printing Office)* wydawany w Madrycie w czasopiśmie „Cuadernos de Filología Clásica. Estudios latinos” (2020). W artykule tym Autor, na przykładzie tekstów wydanych u Schedlów, przedstawił nieopracowane wcześniej w sposób całościowy zagadnienie recepcji łacińskich druków o tematyce hiszpańskiej (i napisanych przez Hiszpanów), przede wszystkim z czasów Siglo de Oro, w literaturze polskiej XVII wieku. Natomiast w artykule *Italianica w łacińskiej produkcji wydawniczej oficyny Schedlów* („Studia Classica et Neolatina” 2019) Autor zaproponował klasyfikację wydanych przez Schedlów druków o tematyce włoskiej lub napisanych przez Włochów.

Z kolei w kręgu nowołacińskiej literatury Flandrii znalazł się tekst *History, Power, and the Providential Order in the Neo-Latin Drama “Theodoricus” by Nicolaus Vernulaeus* („Neerlandica Wratislaviensia” 2016). Habilitant przeprowadza w nim analizę koncepcji historiozoficznych obecnych w utworze poświęconym królowi gockiemu Teodorykowi. W kolejnym artykule, pt. *Wartości w życiu akademickim na przykładzie piśmiennictwa naukowego. Studium przypadku – łacińskie druki oficyny Schedlów z tomu Retoryka i wartości* (Warszawa 2019) Autor zajmuje się tematem obecności wybranych idei w

wydanych przez krakowską drukarnię dziełach o charakterze naukowym, powstałych głównie w kręgu Akademii Krakowskiej.

Habilitanta zainteresowała także historia medycyny. Na pograniczu tej dyscypliny i neolatynistyki znalazły się dwa artykuły. Pierwszy z nich, zatytułowany *Wydane drukiem utwory medyczne Macieja z Miechowa z tomu Literatura renesansowa w Polsce i Europie. Studia dedykowane Profesorowi Andrzejowi Borowskiemu* (Kraków 2016), dotyczy dwóch opublikowanych w 1508 i 1522 roku dzieł Miechowity. Drugi: *Medical Issues and People in View of the Seventeenth-Century Latin Works Published in Kraków* („Acta Medico-Historica Adriatica” 2023) jest analizą zagadnień medycznych obecnych w drukach wydanych głównie w innych oficynach niż pracownia Schedlów.

W dorobku Habilitantka są też publikacje poświęcone tematyce religijnej, np. artykuł *Mirakularny wymiar duchowości benedyktynów na przykładzie kultu Matki Bożej Tuchowskiej* ze zbioru *Monastycyzm XV–XVIII wieku. Tradycja średniowieczna wobec wyzwań nowożytnego humanizmu* (Warszawa 2016). Zostały w nich poddane analizie opisy zjawisk mirakularnych przedstawianych na kartach wybranych utworów dawnej literatury w języku polskim i łacińskim. Natomiast problemy eschatologiczne porusza niedawno opublikowany tekst: „Pojmowanie czyśćca w wybranych krakowskich drukach drugiej połowy XVII wieku, w: „Studia Classica et Neolatina” t. XVIII, 2023.

Oprócz tego Doktor Czerenkiewicz jest autorem przekładów, recenzji i opracowań bibliograficznych. Publikacje Habilitanta mają interdyscyplinarny charakter i można w tych pracach dostrzec bardzo dobry warsztat naukowy oraz cenne połączenie kompetencji filologicznych, literaturoznawczych i biblioznawczych.

4

Doktor Czerenkiewicz wykazał się istotną aktywnością naukową realizowaną w kilku uczelniach i instytucjach naukowych w Polsce i zagranicą. Wielokrotnie występował na konferencjach naukowych (w tym o zasięgu międzynarodowym) i sam też był głównym organizatorem konferencji poświęconej metodologii badań nad drukarniami XV–XVIII w. oraz ich produkcją wydawniczą.

Uczestniczył też w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów. Po uzyskaniu stopnia doktora trzy z nich zostały już zrealizowane:

- „Kultura wczesnonowożytnej książki w kontekście produkcji wydawniczej oficyny Schedlów”, 2017–2020; grant NCN, konkurs Fuga 5 (funkcja: kierownik)

- „Kultura I Rzeczypospolitej w dialogu z Europą: Hermeneutyka wartości”; grant NPRH; pod kierunkiem prof. dr hab. Aliny Nowickiej-Jeżowej; zadanie badawcze „Dziedzictwo chrześcijaństwa średniowiecznego wobec wyzwań XV–XVIII wieku. Kontynuacje i uwspółcześnienie”, część 1: „W kręgu duchowości benedyktyńskiej” (funkcja: wykonawca);
- „Diariusz podróży Jana Michała Kossowicza «Peregrynacja do cudzych krajów [...] Jana i Aleksandra Jabłonowskich wojewodzców ziem ruskich» (1682–1688) – edycja krytyczna rękopisu”, 2014–2015; grant NCN, kierownik: dr Anna Markiewicz (funkcja: wykonawca).

Obecnie, jako wykonawca, uczestniczy w projekcie „Naukowa edycja pism Piotra Skargi. Część 2: *Żywoty świętych*, pisma polemiczne i katechetyczne” grant NPRH (2022–2027), kierownik: dr Magdalena Komorowska.

Swą aktywność naukową Habilitant realizował na kilku uczelniach w Polsce (przede wszystkim na Uniwersytecie Jagiellońskim, Warszawskim i Gdańskim) oraz za granicą, m.in. w Leuven, Londynie, Wolfenbüttel i Innsbrucku, uczestnicząc w projektach badawczych istotnych dla neolatynistyki i europejskiej kultury wczesnonowożytnej.

Poza sukcesami naukowymi Habilitant ma za sobą bogate i różnorodne doświadczenia dydaktyczne. Prowadził m.in. następujące zajęcia: Język, książka i wiedza we wczesnej nowożytności, Filozoficzne pojęcia Grecji i Rzymu – (re)prezentacje, Archiwa pisarzy, seminarium licencjackie (zakończone 10 obronami prac dyplomowych), Drukowana książka krakowska XVII i początków XVIII w. – casus Schedlów, Dawny druk i jego opis, Bibliografia, Nauki pomocnicze, Literatura staropolska (ćwiczenia), Późnorenesansowa i barokowa literatura łacińska, Lektury greckie i łacińskie (Cicero, *Epistulae* ..., pisma filozoficzne; Sallustius; Nepos, *De viris illustribus*), Praktyczna nauka języka łacińskiego, Konwersatorium „Wielkiemu cnotą i nauką Justowi Lipsjuszowi Beldze”. Od października 2022 roku prowadzi także seminarium magisterskie.

Ten bogaty wachlarz działań dydaktycznych uzupełniają jeszcze osiągnięcia w popularyzacji nauki prowadzone przez Habilitanta przy stałej współpracy z różnymi ośrodkami, np. warsztaty dla studentów Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej na temat oficyny Schedlów (warsztaty odbywały się na terenie dawnej drukarni). Współpracował także z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie (w ramach projektu *Silva rerum*), przygotowując liczne artykuły z zakresu neolatynistyki oraz literatury staropolskiej, zamieszczone następnie na wortalu Muzeum.

Doktor Czerenkiewicz brał też udział w różnych pracach organizacyjnych. W roku akademickim 2021/2022, w ramach zastępstwa, pełnił funkcję kierownika Pracowni Literatury Renesansu, jak również kierownika Podyplomowych Studiów Edytorskich na

Wydziale Polonistyki UJ. W roku następnym zaczął kierować Podyplomowymi Studiami Redaktorskimi. Od stycznia roku akademickiego 2022/2023 kieruje praktykami zawodowymi dla studentów kierunku: edytorstwo. Uczestniczy też w pracach redakcyjnych czasopisma „Terminus” i do tej pory ukazały się cztery zeszyty pod redakcją Habilitanta.

5

Konkluzja

Uważam, że cały dorobek naukowy Pana doktora Michała Czerenkiewicza, zarówno monografia „Oficina Schedlów. W świecie drukowanej książki XVII i początków XVIII wieku”, jak i pozostałe, omówione wyżej publikacje (artykuły oraz rozdziały w monografiach zbiorowych) stanowią znaczny wkład w rozwój literaturoznawstwa i spełniają wymogi stawiane kandydatom na stopień doktora habilitowanego, określone w art. 219. w ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U.z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Osiągnięcia Habilitanta w zakresie pracy naukowej, dydaktyki akademickiej i popularyzacji nauki, a także uczestnictwo w konferencjach i projektach badawczych świadczą o badawczej dojrzałości i owocnej aktywności, realizowanej w wielu instytucjach naukowych, także zagranicznych. Dlatego wniosek Pana doktora Michała Czerenkiewicza o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w dyscyplinie *literaturoznawstwo* uważam za zasadny i wnoszę o dopuszczenie Pana Doktora do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Mania Chantry